

**BOJXONA TO'LOVLARINING O'ZBEKISTON DAVLAT BYUDJETI
DAROMADLARIDAGI ROLI: 2025–2027 YILLAR PROGNOZLARI VA
ISLOHOTLAR KONTEKSTI**

Asrorov Asilbek Asror o'g'li
Bojxona instituti 3-kurs kursanti
e mail: asilbekasrorov72@gmail.com

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 11.06.2026

Revised: 12.06.2026

Accepted: 13.06.2026

KALIT SO'ZLAR:

*bojxona to'lovlari,
davlat budjeti, JST,
bojxona ma'murchiligi,
raqamlashtirish,
import.*

Maqolada bojxona to'lovlarining O'zbekiston davlat budjeti daromadlaridagi o'rni, ularning dinamikasi, 2025–2027 yillarga mo'ljallangan prognozlar va amalga oshirilayotgan tizimli islohotlar (JSTga a'zo bo'lish, raqamlashtirish, "yashil yo'lak" tizimi) kontekstida tahlil qilinadi. 2022–2027 yillar uchun faktik va prognoz ma'lumotlar, shuningdek, 2025 yil yakunlari bo'yicha amaldagi natijalar (76,2 trln so'm, budjet daromadlarining 25%) keltirilgan.

1. Kirish

O'zbekiston iqtisodiyotining jahon xo'jalik aloqalariga integratsiyalashuvi, tashqi savdo hajmining o'sishi va importga bog'liqlikning saqlanib qolishi bojxona to'lovlari davlat budjeti daromadlarining muhim manbalaridan biriga aylantirmoqda. Bojxona to'lovlari nafaqat budjetni to'ldirish, balki ichki bozorni tartibga solish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish va tashqi iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish funksiyalarini ham bajaradi [1].

2025–2027 yillarga mo'ljallangan Fiskal strategiyada belgilangan ustuvor maqsadlardan biri — soliq, bojxona qonunchiligini Jahon savdo tashkiloti (JST) talablariga uyg'unlashtirish hisoblanadi [2]. Bu jarayon bojxona siyosatining o'zgarishiga va budjet daromadlari tarkibiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Maqolaning maqsadi — bojxona to'lovlarining O'zbekiston davlat budjeti daromadlaridagi rolini, ularning dinamikasini, prognoz ko'rsatkichlarini va amalga oshirilayotgan tizimli islohotlar kontekstidagi o'zgarishlarini tahlil qilishdir.

Ushbu rasmda O'zbekistonning **yalpi ichki mahsuloti (YAIM)** hajmi va uning **real o'sish sur'atlari** 2021–2025 yillar uchun keltirilgan.

Qisqacha tahlil:

1. **Mutlaq o'sish:** 2021-yildan 2025-yilgacha YAIM hajmi 861,2 trln so'mdan 1 849,7 trln so'mga oshgan (2,15 baravar). Bu iqtisodiyotning nominal kengayishi (narxlar o'sishi va real o'sish hisobiga) natijasidir.

2. **O'sish sur'atlari:** Har yili iqtisodiyot 6,1–8,2% oralig'ida o'sgan. 2021-yilda 8,2% lik yuqori o'sish pandemiyadan keyingi tiklanish davriga to'g'ri keladi. Keyingi yillarda o'sish 6,1–6,3% atrofida barqarorlashgan. 2025-yilda o'sish 7,7% ga tezlashgan – bu budjetda 6% prognoz qilinganidan ancha yuqori bo'lib, iqtisodiy faollikning kutilganidan kuchli ekanini ko'rsatadi.

3. **Ahamiyati:** YAIM o'sishining tezlashishi (7,7%) ayniqsa muhim, chunki u bojxona to'lovlari, bilvosita soliqlar va budjet daromadlarining asosini tashkil etuvchi import talabiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. 2025-yilda kutilganidan yuqori YAIM o'sishi bojxona tushumlarining (76,2 trln so'm) prognozdan (11,5 trln so'm) keskin oshib ketishining makroiqtisodiy sabablaridan biridir.

2. Bojxona to'lovlarining budjet daromadlaridagi umumiy roli

2.1. Budjet daromadlari tarkibi

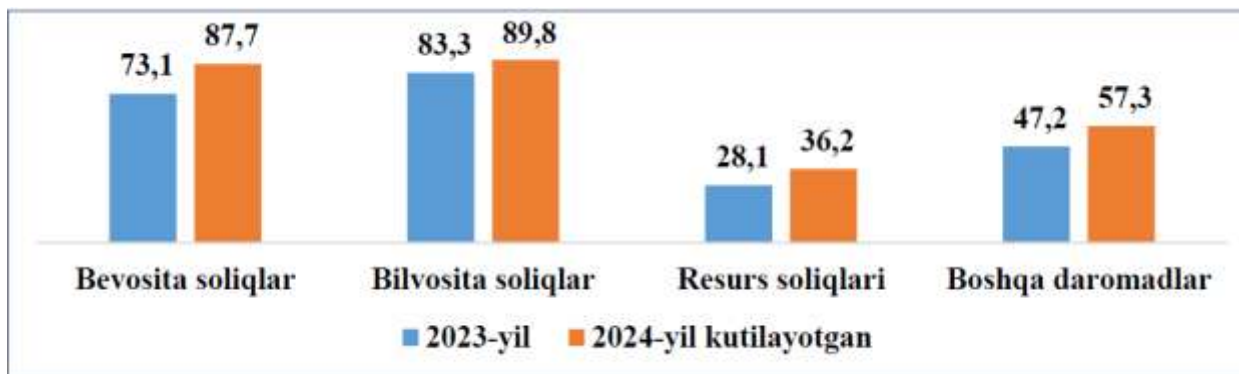
Ushbu rasmda O‘zbekiston davlat budjetining 2025-yilga mo‘ljallangan **daromad tarkibi** aks etgan. Unda quyidagi to‘rt asosiy guruh va ularning prognoz hajmlari (trln so‘mda) keltirilgan[2]:

- **Bilvosita soliqlar** – 104,7 trln so‘m (QQS, aksiz, bojxona bojlari)
- **Boshqa daromadlar** – 64,9 trln so‘m (soliq bo‘lmagan tushumlar, dividendlar va b.)
- **Resurs soliqlari** – 38,7 trln so‘m (yer qa‘ri, suv, yer solig‘i va b.)
- **Bevosita soliqlar** – (rasmda raqami ko‘rsatilmagan, ammo Budjetnomaga ko‘ra 100,3 trln so‘m)

Rasm asosan bilvosita soliqlarning budjetdagi yetakchi rolini (jami daromadlarning ~34% i) va resurs hamda boshqa tushumlarning nisbatan kichikroq ulushini ko‘rsatadi. Bojxona to‘lovlari bilvosita soliqlar tarkibiga kiradi va 2025 yil prognozida 11,5 trln so‘m (yoki umumiy bilvosita soliqlarning ~11%) miqdorida belgilangan edi.

O‘zbekiston davlat budjeti daromadlari asosan bevosita soliqlar, bilvosita soliqlar, resurs to‘lovlari va soliq bo‘lmagan tushumlardan shakllanadi. Bilvosita soliqlar tarkibiga qo‘shilgan qiymat solig‘i (QQS), aksiz solig‘i va bojxona bojlari (bojxona to‘lovlari) kiradi [2].

2024-yilda jami Davlat budjeti daromadlari 271,0 trln so‘mni yoki YAIMning 19,2 foizini tashkil etgan [2]. 2025-yilga mo‘ljallangan prognozga ko‘ra, bu ko‘rsatkich 308,5 trln so‘m (YAIMning 18,9 foizi) bo‘lishi kutilgan edi. Biroq 2025 yil yakunlari bo‘yicha amaldagi natijalar prognozdan sezilarli darajada yuqori bo‘ldi.

Ushbu rasmda O‘zbekiston davlat budjeti daromadlarining 2023-yil (amaldagi ijro) va 2024-yil (kutilayotgan ijro) bo‘yicha **soliq turlari kesimidagi taqqoslamasi** keltirilgan. [2]

Soliq turlari	2023-yil (trln so‘m)	2024-yil kutilayotgan (trln so‘m)	O‘shish (trln so‘m)	O‘shish, %
Bevosita soliqlar	73,1	87,7	+14,6	+20,0
Bilvosita soliqlar	83,3	89,8	+6,5	+7,8
Resurs soliqlari	28,1	36,2	+8,1	+28,8
Boshqa daromadlar	47,2	57,3	+10,1	+21,4

Qisqacha tahlil:

- **Resurs soliqlari** eng yuqori o‘shish sur‘atiga ega (+28,8%), bu asosan oltin, mis kabi foydali qazilmalar narxining oshishi va yer qa‘ridan foydalanganlik solig‘i tushumlarining ko‘payishi bilan izohlanadi.
- **Bevosita soliqlar** ham sezilarli darajada o‘sgan (+20%), bunga korxonalar foydasining o‘shishi va jismoniy shaxslar daromadlarining ko‘payishi sabab bo‘lgan.
- **Bilvosita soliqlar** nisbatan sust o‘sgan (+7,8%), chunki QQS bo‘yicha to‘lovchilarga qaytarilgan summalar ko‘paygan va ayrim aksiz solig‘i imtiyozlari bekor qilingan bo‘lsa-da, ta‘sir cheklangan bo‘lgan.
- **Boshqa daromadlar** (soliq bo‘lmagan tushumlar) ham yuqori o‘sgan (+21,4%), bunga davlat ulushidagi korxonalardan olingan dividendlar va Markaziy bank foydasining oshishi sabab bo‘lgan.

Ushbu rasm budjet daromadlarining tarkibiy o‘zgarishini va 2024-yilda resurs soliqlarining rol kuchayganini ko‘rsatadi.

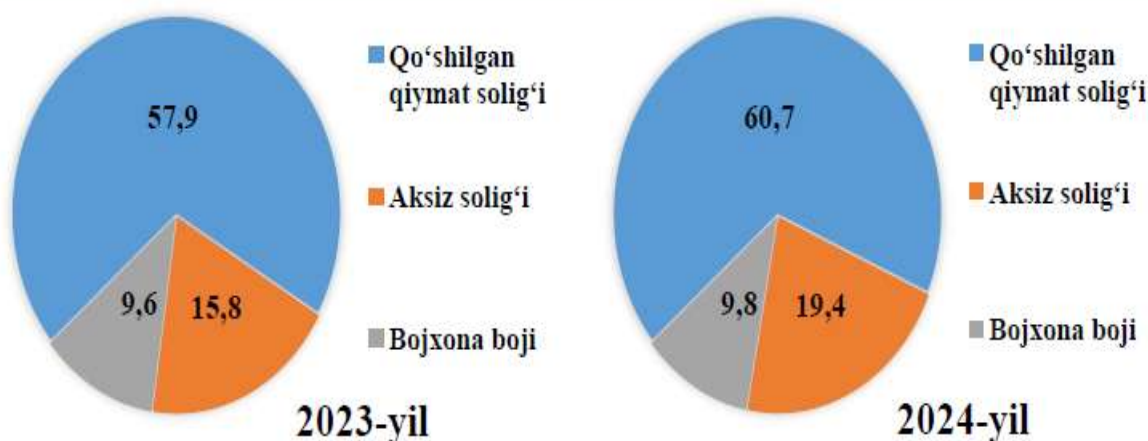
2025-yilda bojxona organlari tomonidan jami **76,2 trillion so‘m** bojxona to‘lovlari undirilib, bu davlat budjeti daromadlarining **25 foizini** tashkil etdi [3]. Ushbu ko‘rsatkich bojxona to‘lovlarining budjet uchun strategik ahamiyatini ko‘rsatadi.

2.2. Bilvosita soliqlar tarkibidagi o‘rni

2025 yil prognoziga ko‘ra, bilvosita soliqlar jami 104,7 trln so‘mni tashkil etishi kutilgan edi. Uning tarkibida: QQS — 71,8 trln so‘m (68,6%); aksiz solig‘i — 21,4 trln so‘m (20,4%); bojxona boji — 11,5 trln so‘m (11,0%) [2].

Amalda esa bojxona to‘lovlari (keng ma‘noda, import QQS va aksizni o‘z ichiga olgan holda) 76,2 trln so‘mga yetdi [3]. Bu farq metodologik farq, import hajmining oshishi va raqamlashtirish samaradorligi bilan izohlanadi.

Bilvosita soliqlar, trln so‘m

3. Bojxona to‘lovlari dinamikasi va prognozlari (2022–2027)

3.1. 2022–2025 yillardagi dinamika

Quyidagi jadval bojxona boji tushumlarining o‘zgarishini aks ettiradi [2]:

Yil	Bojxona boji tushumlari, trln so‘m	Davlat budjeti daromadlaridagi ulushi, %	YAIMga nisbatan, %
2022	5,7	2,8	0,6
2023	9,6	4,1	0,8
2024*	9,8	3,6	0,7
2025 (prognoz)	11,5	3,7	0,7
2025 (amalda)	76,2**	25,0	4,7

*2024 yil — kutilayotgan ijro. **Keng qamrovli ma'noda.

Rasm joylashtirish (4): 3.1-kichik bo'limda – jadval asosida o'zingiz chizgan ustunli grafik (2022–2025 prognoz va amaldagi taqqoslash).

3.2. 2026–2027 yillar prognozlari

2026 yilga mo'ljallangan bojxona boji tushumlari 13,5 trln so'm (YAIMga nisbatan 0,7%) darajasida belgilangan. 2027 yil uchun aniq raqam budjetnomada keltirilmagan, biroq o'sish sur'atlarining saqlanishi kutilmoqda [2]. JSTga a'zo bo'lish jarayonida tariflarning pasayishi ushbu prognozlarga o'zgartirish kiritishi mumkin.

4. Bojxona to'lovlariga ta'sir etuvchi omillar

4.1. Import hajmi va tarkibi

Bojxona to'lovlari import hajmiga bevosita bog'liq. O'zbekiston importi yildan-yilga o'sib bormoqda. 2025 yilda import hajmi 2024 yilga nisbatan 12,8% ga oshgan (dastlabki ma'lumotlar). 2026 yil yanvar-fevral oylarida import o'sishi 4,1% ni tashkil etgan [4]. Import tarkibida investitsion tovarlar, xom ashyo va iste'mol tovarlari ulushi muhim. Yuqori qo'shilgan qiymatli tovarlar importining o'sishi bojxona tushumlariga ijobiy ta'sir qiladi.

4.2. Bojxona stavkalari o'zgarishi (2025 yil islohotlari)

2025 yil 31 yanvardagi Vazirlar Mahkamasining 55-son qarori bilan [5] bir qator o'zgarishlar kiritildi:

- Ish vaqtidan tashqari rasmiylashtirish to'lovi 2 BHMdan 25% BHMga tushirildi.
- Dastlabki deklaratsiya uchun 20% chegirma joriy etildi.
- Import boji stavkalarining 2 baravar qo'llash amaliyoti bekor qilindi (JST talabi).
- Ayrim tovarlar uchun qo'shimcha bojxona yig'implari (asosiy stavkaga qarab 5–20%) belgilandi.

Ushbu o'zgarishlarning qisqa muddatli ta'siri tushumlarni kamaytirish yo'nalishida bo'lsa-da, ma'murchilik samaradorligi va yashirin iqtisodiyotni qisqartirish hisobiga umumiy tushumlar oshdi. 2025 yilda amaldagi natijalar (76,2 trln so'm) buni tasdiqlaydi. Quyida 2025 yil uchun soliq siyosatining asosiy yo'nalishlari (Budjetnomadan) keltirilgan – bu bojxona va soliq imtiyozlarini bekor qilish, JST talablariga moslashtirishni o'z ichiga oladi:

2025-yil uchun soliq siyosatining asosiy yo'nalishlari [2]:

1. Asosiy soliq stavkalarining o'zgarishsiz qoldirilishi

• foyda solig'i (15 foiz), QQS (12 foiz), jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i (12 foiz), yuridik shaxslar mol-mulk solig'i (1,5 foiz), aylanmadan olinadigan soliq (4 foiz), qishloq xo'jaligi yerlarini sug'orish va baliqlarni yetishtirish (o'stirish) uchun suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq (100 so'm).

2. Sog'lom turmush tarzini yaxshilash va tabiiy resurslardan samarali foydalanish

• tarkibida shakar yoki boshqa shirinlashtiruvchi yoki xushbo'ylashtiruvchi moddalar bo'lgan barcha ichimliklarga aksiz solig'i solish taklif etilmoqda;

•tamaki, alkohol va neft mahsulotlari uchun aksiz solig'i stavkalari indeksatsiya qilinmoqda;

•suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq stavkalari indeksatsiya qilinmoqda.

3. QQS "zanjiri"ni tiklashga qaratilgan choralar

•yagona ishtirokchisi nogironligi bo'lgan shaxslarning jamoat birlashmalari hisoblangan yuridik shaxslar tomonidan realizatsiya qilinadigan tovarlar va xizmatlar uchun QQS imtiyozlari bekor qilinmoqda;

•yo'lovchilarni yagona tariflar bo'yicha tashish xizmatlari uchun QQS imtiyozlari bekor qilinmoqda.

4. Soliq imtiyozlarini bekor qilish, tadbirkorlar uchun teng sharoit va qulay biznes muhitini yaratish

•tovarlarni (ishlarni) eksportga realizatsiya qilishdan olingan foyda solig'i (0 foiz) va aylanmadan olinadigan soliq imtiyozlari bekor qilinmoqda.

•mobil aloqa xizmatlari uchun aksiz solig'i bekor qilinmoqda, tabiiy gaz realizatsiyasidan olinadigan aksiz solig'i stavkasi import qilingan tabiiy gazni realizatsiya qilishda aksiz solig'ini kiritgan holda pasaytirilmoqda;

•tovarlarning (ishlarning, xizmatlarning) elektron savdosini amalga oshiruvchilar uchun foyda solig'ini 10 foiz (amalda 7,5 foiz) va aylanmadan olinadigan soliq 3 foiz (amalda 2 foiz) stavkada belgilanmoqda;

•aylanmadan olinadigan soliqning qat'iy stavkalari **30/40 mln so'm** miqdorida o'rnatilmoqda va mazkur tartibni qo'llash muddati 2026-yil 1-yanvar (amalda muddat belgilanmagan) etib belgilanmoqda;

•2025-2026-yillarda qo'shimcha soliq va bojxona imtiyozlarini bermaslik, bekor bo'lganlarini **qayta tiklamaslik**.

5. Xalq deputatlari mahalliy Kengashlari vakolatlarini kengaytirish

•Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, viloyatlar va Toshkent shahar xalq deputatlari Kengashlariga tuman va shaharlarning iqtisodiy rivojlanish darajasidan kelib chiqib, yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun qat'iy soliq stavkasini eng kam va eng yuqori stavkalar (diapazonda) doirasida belgilash vakolati berilmoqda;

•Xalq deputatlari tuman va shaharlar Kengashlariga suv hamda yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq stavkalariga oshiruvchi va kamaytiruvchi koeffitsiyentlar qo'llash vakolatlari berilmoqda.

4.3. JSTga a'zo bo'lish jarayoni

O'zbekiston 2020 yildan boshlab JSTga a'zo bo'lish bo'yicha faol muzokaralar olib bormoqda. 2025–2026 yillarda ushbu jarayon yakunlanishi kutilmoqda [6]. A'zo bo'lish majburiyatlari:

- Import boji stavkalarini qat'iy belgilangan maksimal darajalarga (bindings) tushirish.
- Bojxona rasmiylashtiruv vaqtida kamsitmaslik tamoyiliga rioya qilish.
- Savdodagi texnik to'siqlarni kamaytirish.

Uzoq muddatda tariflarning pasayishi import hajmini oshirishi, biroq to'g'ridan-to'g'ri bojxona tushumlarining bir qismini kamaytirishi mumkin. O'rta muddatli istiqbolda (2027–2030) bu yo'qotishlarni import hajmining o'sishi va iqtisodiyotning umumiy liberallasuvi hisobiga qoplash kutilmoqda. Hukumat JSTga a'zo bo'lish bilan birga, soliq ma'murchiligini takomillashtirish va yashirin iqtisodiyotni qisqartirish orqali budget daromadlarini barqaror saqlashni rejalashtirmoqda.

5. Bojxona ma'murchiligini takomillashtirish va raqamlashtirish

So'nggi yillarda bojxona ma'murchiligini raqamlashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi [3, 7]:

1. **“Yashil” va “qizil” yo'laklar tizimi** – 2025 yilda “G'ishtko'prik”, “Zangiota” va “Dovut ota” o'tkazish punktlarida joriy etilgan. Past riskli tovarlar tezlashtirilgan tartibda rasmiylashtiriladi.

2. **Sun'iy intellekt texnologiyalari** – Bojxona qo'mitasi tarkibida maxsus tuzilma tashkil etilib, risklarni boshqarish tizimi AI asosida ishlab chiqilmoqda.

3. **Masofaviy elektron deklaratsiyalash** – Hududiy bojxona postlari tugatilib, markazlashgan Bojxona rasmiylashtiruv markazi tashkil qilindi. Deklaratsiyalarning 20% inson omilisiz amalga oshiriladi.

4. **Yagona elektron hujjat aylanishi** – Bojxona, soliq, statistika va transport organlari o'rtasida ma'lumot almashinuvi yo'lga qo'yildi.

2025 yil natijalari:

- Rasmiylashtirish vaqti o'rtacha 40% ga qisqardi.
- 1,2 trillion so'mlik tovarlarning noqonuniy aylanmasiga chek qo'yildi.
- Qo'shimcha 2,1 trln so'm bojxona to'lovlari qonuniylashtirildi.
- “Yashirin iqtisodiyot” ulushi budget hujjatlarida 26,9% dan 24,5% gacha kamaydi (dastlabki ma'lumotlar).

5. Xulosa va tavsiyalar

Xulosalar

1. **Bojxona to'lovlari budgetning muhim daromad manbai.** 2025 yilda ularning hajmi (keng qamrovda) 76,2 trln so'm yoki budget daromadlarining 25 foizini tashkil etdi. Bu ko'rsatkich bojxona xizmatining strategik ahamiyatini ko'rsatadi.

2. **Tor ma'noda bojxona boji tushumlari prognozlarini o'sib bormoqda.** 2022–2025 yillarda 5,7 trln so'mdan 11,5 trln so'mga (prognoz) o'sdi. 2026 yilga mo'ljal 13,5 trln so'm.

3. **JSTga a'zo bo'lish ikki tomonlama ta'sir ko'rsatadi.** Tariflarning pasayishi to'g'ridan-to'g'ri tushumlarni kamaytirishi mumkin, ammo import o'sishi va iqtisodiy liberallasuv hisobiga yo'qotishlar qoplanishi kutilmoqda.

4. **Raqamlashtirish islohotlari samaradorlikni sezilarli oshirdi.** Rasmiylashtirish vaqti 40% ga qisqardi, noqonuniy aylanma 1,2 trln so'mga kamaydi. Bu bojxona tushumlarining o'sishiga asosiy omillardan biri bo'ldi.

5. **Makroiqtisodiy omillar (YAIM o'sishi, import hajmi) va soliq siyosatidagi o'zgarishlar o'rtasidagi bog'liqlik kuchli.** 2025 yilda 7,7% lik YAIM o'sishi importga talabni oshirib, bojxona tushumlarining prognozdan oshib ketishiga sabab bo'ldi.

Tavsiyalar

- **Kompensatsion mexanizmlar ishlab chiqilsin.** JSTga a'zo bo'lish munosabati bilan bojxona tariflarining pasayishini qoplash uchun ichki soliqlarni optimallashtirish, yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashni kuchaytirish va import QQS bo'yicha ma'murchilikni takomillashtirish zarur.

- **Bojxona ma'murchiligini raqamlashtirish davlat dasturi qabul qilinsin.** 2026–2030 yillarda sun'iy intellekt, blockcheyn va elektron deklaratsiyalashni to'liq joriy etish bo'yicha strategik yo'l xaritasi ishlab chiqilsin.

- **Import tarkibini diversifikatsiya qilish orqali barqarorlik oshirilsin.** Yuqori qo'shilgan qiymatli tovarlar, ekologik toza texnologiyalar va investitsion tovarlar importini rag'batlantirish orqali bojxona tushumlarining sifatli bazasini yaratish kerak.

- **Prognoz modellari takomillashtirilsin.** Ekzogen shoklar (jahon narxlari, valyuta kursi, geosiyosiy vaziyat) va JST majburiyatlarining bosqichma-bosqich joriy etilishini hisobga oluvchi dinamik ekonometrik modellar ishlab chiqilsin.

- **“Yashirin iqtisodiyot”ga qarshi idoralararo muvofiqlashtirish kuchaytirilsin.** Bojxona, soliq, statistika va ichki ishlar organlari o'rtasida real vaqt rejimida ma'lumot almashinuvi tizimi yaratilsin

Foydalanilgan adabiyotlar va havolalar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. (2025). “O'zbekiston Respublikasi yalpi ichki mahsuloti 2025-yil yanvar-dekabr oylari uchun (dastlabki ma'lumotlar)”.

2. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2024). *Budjetnoma 2025–2027*.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning bojxona xodimlari kuniga bag'ishlangan tabrigi. (2026, 26-yanvar). – Elektron resurs: <https://www.zamon.uz>

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. (2026). “Tashqi savdo statistikasi (2026 yil yanvar-fevral)”.

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Bojxona yig'implari stavkalarini tasdiqlash to'g'risida”gi qarori (55-son, 2025 yil 31-yanvar). – Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi (lex.uz).

6. O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishi doirasida qabul qilingan qonun va qarorlar.

=====

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Davlat bojxona xizmati organlarining faoliyatini tashkil etish va bojxona ma‘muriyatchiligini yanada takomillashtirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori (PQ-122-son, 2025 yil 25-mart).